

Uwarunkowania i postawa Chin wobec programu nuklearnego Korei Północnej po zimnej wojnie

Łukasz Jureńczyk

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Celem artykułu jest analiza oraz ocena uwarunkowań i postawy Chin wobec programu nuklearnego Korei Północnej po zimnej wojnie. Kwestie te rozpatrywane są w płaszczyźnie polityczno-ideologicznej, polityczno-wojskowej i strategicznej oraz gospodarczej. Główną tezą artykułu jest stwierdzenie, że po zimnej wojnie Chiny, jako protektor i patron Korei Północnej, ułatwiły jej rozwój programu nuklearnego. Wspieranie sąsiada wynikało głównie z wartości strategicznej Korei Północnej dla Chin jako państwa buforowego. Czynniki ideologiczne miały z kolei niewielkie znaczenie i wykorzystywane były instrumentalnie. Nuklearne ambicje Pjongjangu z czasem zaczęły szkodzić interesom Państwa Środka. W związku z tym w ostatnich latach Chiny nakładały na Koreę Północną coraz bardziej dotkliwe sankcje gospodarcze. Mimo dużego znaczenia Chin dla Korei Północnej, Pekin jak dotąd nie był w stanie skutecznie wpłynąć na Pjongjang w kwestii zahamowania jego programu nuklearnego. Pytanie o kierunek i zasięg dalszych zmian polityki Chin wobec Korei Północnej pozostaje otwarte.

Słowa kluczowe: Chiny, Korea Północna, Azja Północno-Wschodnia, program nuklearny, bezpieczeństwo regionalne, sankcje gospodarcze.

Wprowadzenie

Korea Północna ma długą historię dążeń do pozyskania broni jądrowej. Jeszcze przed proklamowaniem państwa, tj. w 1947 r., Rosjanie zaprosili do pracy w swoim ośrodku badań atomowych naukowca północnokoreańskiego – Cho Yanga. W trakcie wojny koreańskiej Stany Zjednoczone groziły użyciem przeciwko KRLD własnego arsenału jądrowego. Od lat 60. XX w. ChRL, podobnie jak ZSRR¹, przez ponad trzy dekady wspierała rozwój północnokoreańskiego programu atomowego². Wraz

Łukasz Jureńczyk – doktor, Instytut Nauk Politycznych, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

¹ W styczniu 1962 r. KRLD uruchomiła pierwszy doświadczalny reaktor atomowy produkcji radzieckiej. Zob. E. Haliżak, *Regionalny kompleks bezpieczeństwa Azji Północno-Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2004, s. 48; M. Lanteigne, *Chinese Foreign Policy. An Introduction*, wyd. 3, Routledge, London–New York 2016, s. 166.

² Warto nadmienić, że Korea ma historycznie złożone relacje z Chinami, a od XIX w. w poważniejszym stopniu stała się obszarem rywalizacji mocarstw, zob. szerzej M. Burdelski, *Czynniki warunkujące proces podziału i zjednoczenia Korei*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 13–32.

z narastającą wrogością między Pekinem a Moskwą władze ChRL próbowały wywierać presję na Pjongjangu, aby ten przyjął postawę prochińską i jednocześnie antyradziecką³. Władze Korei Północnej zresztą wykorzystywały jednak ten konflikt, próbując wybić się na rzeczywiście samodzielność. Jednym z elementów ich rywalizacji w Korei Północnej było wspieranie jej programu atomowego. Wejście w posiadanie przez KRLD pierwszej głowicy jądrowej nastąpiło jednak dopiero po zakończeniu zimnej wojny, na początku XXI w.

W okresie podziału blokowego Chin wspierały program nuklearny także innych państw, w tym głównie Pakistanu i Iranu. Bates Gill chińską politykę od lat 50. do lat 80. XX w. w kwestii nieprolifracji broni masowego rażenia i kontroli zbrojeń określił jako „ambivalentną”, „sceptyczną” i „aktywnie naruszającą normy”⁴. Dopiero w latach 90. XX w. ChRL zdecydowała się znacząco ograniczyć transfer technologii jądrowych⁵. Na przełomie XX i XXI w. chińskie władze zadeklarowały również, że nie będą wspierały programów rakietowych tych państw. Wprowadziły formalny system kontroli eksportu w tych obszarach, włącznie z restrykcjami wobec technologii podwójnego przeznaczenia. Był to istotny wkład w umocnienie międzynarodowego reżimu nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia⁶.

Przedmiotem analizy są uwarunkowania i postawa Chin wobec programu nuklearnego Korei Północnej po zimnej wojnie. Kwestie te są rozpatrywane w trzech płaszczyznach, tj. polityczno-ideologicznej, polityczno-wojskowej i strategicznej oraz gospodarczej. Główną tezę artykułu jest stwierdzenie, że po zimnej wojnie ChRL, jako protektor i patron KRLD, ułatwiła sąsiadowi rozwój programu nuklearnego, co nastąpiło wbrew jej interesom. Mimo pozornie dużego wpływu na Pjongjang jak dotąd Pekin nie był w stanie przekonać go do ostatecznego zaniechania realizacji programu jądrowego.

Chiny wobec międzynarodowych kontrowersji wokół programu nuklearnego Korei Północnej

Po zimnej wojnie wśród wielu wybitnych znawców problematyki koreańskiej przez lata utrzymywał się pogląd, że „klucze” do rozwiązania problemu koreańskiego leżą w Pekinie. Twierdzili oni, że głównie od woli Chin zależało, kiedy i na jakich warunkach mogło nastąpić zjednoczenie kraju. Dziś tylko częściowo można podzielić to przekonanie. To, że ChRL była i nadal jest jedynym sojusznikiem i głównym

³ J. Buczyński (red.), *Chiny. Ewolucja polityki bezpieczeństwa*, Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Warszawa 2012, s. 161.

⁴ B. Gill, *Rising Star: China's New Security Diplomacy*, Brookings Institution Press, Washington 2007, s. 74.

⁵ M. Lanteigne, op. cit., s. 107.

⁶ J. Glaubitz, *The China Threat – A European Perspective*, w: H. Yee, I. Storey (red.), *The China Threat: Perceptions, Myths and Reality*, Routledge, London–New York 2002, s. 120.

sponsorem pomocy dla KRLD, nie znaczy, że skupiła wszystkie dostępne instrumenty nacisku na to państwo, a tym bardziej że może z nich swobodnie korzystać. Ponadto Pekin był i nadal jest zaskakiwany decyzjami Pjongjangu, a co za tym idzie, nie jest w stanie w pełni trafnie rozszyfrować jego prawdziwych intencji⁷. Wydarzenia ostatnich lat potwierdziły, że istnieją poważne ograniczenia wpływu Chin na Koreę Północną, a Pjongjangu zależy na utrzymaniu niezależnej polityki zagranicznej i autonomicznego procesu decyzyjnego. Ograniczenie wpływu Pekinu na Pjongjang dodatkowo wzmacnia wzrastający nacjonalistyczny sentyment w KRLD.

U schyłku zimnej wojny Chiny sprzeciwiły się propozycji sekretarza stanu USA Jamesa Bakera (styczeń 1989–sierpień 1992) dotyczącej przeprowadzenia wspólnej akcji USA, ChRL, ZSRR i Japonii w celu powstrzymania realizacji programu nuklearnego KRLD. Minister spraw zagranicznych Chin Qian Qichen (kwiecień 1988–marzec 1998) opowiedział się za rozwiązaniem tego problemu trzema kanałami: poprzez dialog między państwami koreańskimi; w negocjacjach między KRLD i Międzynarodową Agencją Energii Atomowej (International Atomic Energy Agency – MAEA/IAEA); w bezpośrednich rozmowach między KRLD i USA⁸. Pekin postrzegał ówczesnie program atomowy Korei Północnej za *stricte* defensywny. Ponadto miał świadomość, że Pjongjang celowo wykorzystuje tę kwestię jako kartę przetargową w relacjach z Waszyngtonem i szerzej społecznością międzynarodową⁹.

W latach 1992–1994 nastąpił kryzys związany z programem nuklearnym Korei Północnej¹⁰. Dzięki negocjacjom, głównie USA, udało się odwieść Pjongjang od wystąpienia z Traktatu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – NPT)¹¹. W tym okresie przedstawiciele Pekinu wielokrotnie wypowiadali się przeciwko programowi atomowemu Korei Północnej. Sygnalizowali międzynarodowej opinii publicznej, że próbują wpływać na sąsiada, aby zaprzestął jego realizacji. Kwestię denuklearyzacji KRLD traktowały jednak jako jeden z elementów przyszłego procesu reunifikacji Korei, do uregulowania między Pjongjaniem a Seulem, a nie punkt wyjściowy dla własnej polityki wobec Półwyspu. Z kolei motywy Pjongjangu Pekin upatrywał ówczesnie nie tyle w dążeniu do faktycznego wejścia w posiadanie broni atomowej, co w metodzie nacisku na USA w celu zawarcia układu o nieagresji i otrzymaniu wsparcia gospodarczego¹².

⁷ W.J. Dziak, *Korea: pokój czy wojna?*, Świat Książki, Warszawa 2003, s. 179.

⁸ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 1: *Strategia i polityka*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006, s. 224.

⁹ Q. Zhao, *Chinese North Korea policy: a secondary role for Japan*, w: L. Hagström, M. Söderberg (red.), *North Korea Policy. Japan and the Great Powers*, Routledge, London–New York 2006, s. 100.

¹⁰ H. Akutsu, *The changing security dynamics in Northeast Asia and the US alliances with Japan and South Korea*, w: M. Li, K.M. Kemburi (red.), *China's Power and Asian Security*, Routledge, London–New York 2015, s. 266.

¹¹ W ramach porozumienia z Genewy z 21 października 1994 r. Korea Północna zawiesiła realizację programu atomowego w zamian za zewnętrzne wsparcie gospodarcze. Zob. M. Lanteigne, op. cit., s. 166.

¹² J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 1, op. cit., s. 225.

Kłęska głodu w Korei Północnej z drugiej połowy lat. 90. XX w. zmusiła Pjongjang do zwrócenia się o pomoc zarówno do Chin, jak i do Korei Południowej, co przyczyniło się do rozwoju dialogu międzykoreańskiego. W Pekinie i Seulu żywiono ówczesnie nadzieję, że Pjongjang zliberalizuje swój system polityczny, przeprowadzi bardziej zdecydowane reformy gospodarcze, porzuci ambicje nuklearne i zacznie otwierać się na świat.

W październiku 2002 r. rozpoczął się kolejny kryzys nuklearny, kiedy Korea Północna ogłosiła powrót do programu wzbogacania uranu i ponownie zagroziła wystąpieniem z NPT. Działania te usprawiedliwiła niewywiązywaniem się USA z porozumienia z 1994 r. Wiadome było również, że władze Pjongjangu z oburzeniem przyjęły informację o zakwalifikowaniu KRLD w styczniu 2002 r. przez administrację prezydenta George'a W. Busha (styczeń 2001–styczeń 2009) do grupy państw tzw. osi zła („Axis of evil”)¹³. Z uwagi na zaliczenie Korei Północnej do tego grona Waszyngton odrzucił możliwość dwustronnych rozmów z Pjongjangiem¹⁴. Sytuacja zaskoczyła Pekin i była sygnałem, że stosowane taktyki postępowania, tj. „bierna obserwacja” i „równy dystans” wobec KRLD i USA były nieskuteczne¹⁵.

Dostrzegając nieefektywność wcześniejszej polityki, Chiny zdecydowały się przyjąć bardziej aktywne podejście. Wynikało to także z coraz bardziej wrogiej retoryki Waszyngtonu wobec Pjongjangu, która z niepokojem obserwowana była w Pekinie, ale także w Seulu. Pekin ma świadomość, że Republika Korei odrzuca możliwość zjednoczenia państwa w konsekwencji inwazji militarnej na Koreę Północną swojego sojusznika zza Pacyfiku. Na ewolucję stanowiska Chin wpłynęły również kalkulacje dotyczące postawy pozostałych państw zaangażowanych na Półwyspie Koreańskim, w tym przede wszystkim Rosji i Japonii.

Większa aktywność Chin w kwestii Półwyspu leżała także w interesie USA, których siły zbrojne były związane operacją w Afganistanie i przygotowywaną inwazją na Irak. Waszyngton był zadowolony, że Pekin postanowił ograniczyć transfer technologii raketowych do Korei Północnej. Niemniej jednak oczekiwał od Chin znacznie bardziej zdecydowanych nacisków na KRLD w kwestii programu nuklearnego¹⁶. Podczas spotkania jesienią 2002 r. przywódca USA George W. Bush i ChRL Jiang Zemin (marzec 1993–marzec 2003) zobowiązali się do wspólnych działań na rzecz przekonania Pjongjangu do zdemontowania programu atomowego¹⁷. Dostrzegając wspólny interes, strony zaangażowały się w przygotowanie wielostronnych negocjacji w tym zakresie.

¹³ M. Lanteigne, op. cit., s. 166–167.

¹⁴ L. Dimittmer, *China and Obama: What lies ahead?*, w: Y. Hao (red.), *Sino-American Relations. Challenges Ahead*, Routledge, London–New York 2016, s. 203.

¹⁵ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 1, op. cit., s. 235–236.

¹⁶ J.-M.F. Blanchard, *A primer on China–US relations, 1949–2008: A friend in need is a friend indeed*, w: J.-M.F. Blanchard, S. Shen (red.), *Conflict and Cooperation in Sino-US Relations. Change and Continuity, Causes and Cure*, Routledge, London–New York 2015, s. 32–33.

¹⁷ G. Roberts, *US Foreign Policy and China. Bush's First Term*, Routledge, London–New York 2015, s. 176.

W 2003 r. rozpoczęto sześciostronne rozmowy (Six-party talks – SPT) między Koreą Północną, Koreą Południową, Chinami, Stanami Zjednoczonymi, Japonią i Rosją, których gospodarzem była ChRL. Sześć rund rozmów między sierpniem 2003 r. a grudniem 2008 r. przyniosło pewne ograniczone rezultaty, jednak nie obyło się bez kolejnych kryzysów. W lutym 2005 r. KRLD ogłosiła zawieszenie uczestnictwa w rozmowach, a 9 października 2006 r. przeprowadziła pierwszą udaną detonację ładunku jądowego. Odbyło się to w powiecie Kilju w pobliżu granicy z Chinami, a wybuch miał siłę zaledwie ok. 1 kilotony. Rada Bezpieczeństwa (RB) ONZ potępiła tę i kolejne próby atomowe Korei Północnej, co każdorazowo odbywało się przy poparciu Chin. Mimo tego przełomowego wydarzenia zdecydowano się powrócić do rozmów w ramach SPT. W 2007 r. przyjęto wspólny plan działań, który zobowiązał KRLD do rozbrojenia nuklearnego w zamian za gwarancje bezpieczeństwa, normalizację stosunków dyplomatycznych i pomoc gospodarczą¹⁸.

W czerwcu 2008 r. Korea Północna zniszczyła wieżę chłodniczą w elektrowni Yongbyon, co w Chinach odczytano jako gest potwierdzający szczerą jej intencję. Kiedy Waszyngton oskarżał Pjongjang o potajemne wzbogacanie uranu, Pekin podważał te zarzuty¹⁹. KRLD zrećnie rozgrywała sprzeczności między uczestnikami SPT, jak również popadała w coraz poważniejszy konflikt z USA i Republiką Korei. 5 kwietnia 2009 r. Korea Północna wystrzeliła pierwszą rakietę balistyczną dalekiego zasięgu, co potępiła RB ONZ. 14 kwietnia 2009 r. Pjongjang zerwał negocjacje w ramach SPT, wydalil z kraju inspektorów rozbrojeniowych i oficjalnie powrócił do programu wzbogacania uranu. 25 maja 2009 r. KRLD przeprowadziła drugi test nuklearny, co pokazało, że organizowane przez Chiny rozmowy wielostronne nie przyniosły oczekiwanego rezultatu²⁰. Porażka SPT zniechęciła administrację prezydenta Baracka Obamy (styczeń 2009–styczeń 2017) do prób powrotu do negocjacji z Pjongjangiem i Waszyngton przyjął postawę tzw. strategicznej cierpliwości („strategic patience”). Pekin z kolei kontynuował promowanie trzech celów wobec Półwyspu, tj. stabilności, denuklearyzacji i rozwiązania problemów pokojowymi metodami, rozwijając jednocześnie więzi gospodarcze z sąsiadem²¹.

Mimo negatywnych doświadczeń władze Chin regularnie, lecz bezskutecznie, optują za powrotem do rozmów sześciostronnych²². Porażka SPT była poważnym rozczarowaniem dla społeczności międzynarodowej, tym bardziej że pokładano w nich duże nadzieje. Zakładano nawet, że format ten mógł stać się podstawą dla

¹⁸ J. Yuan, *China's North Korea dilemma and Sino-US cooperation*, w: J.-M.F. Blanchard, S. Shen (red.), op. cit., s. 117.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ R.S. Ross, Ø. Tunsjø, Z. Tuosheng, *US-China-EU relations: Towards a new world order?*, w: R.S. Ross, Ø. Tunsjø, Z. Tuosheng (red.), *US-China-EU Relations. Managing the New World Order*, Routledge, London, New York 2010, s. 292.

²¹ J. Yuan, op. cit., s. 113.

²² X. Liang, *The Six-Party Talks at a Glance*, 18 lipca 2017, <https://www.armscontrol.org/factsheets/6partytalks> (data dostępu: 12.02.2018).

stworzenia organizacji bezpieczeństwa w Azji Północno-Wschodniej²³. Rozmowy pokazały jednak, że w Pekinie wzrasta chęć przejmowania dominującej roli w rozwiązywaniu problemów bezpieczeństwa w regionie²⁴. Potwierdziły również, że potrzeba zaangażowania się Chin w tę współpracę jest nieunikniona. Chiny oczekują jednak, że ich podstawowe interesy w regionie będą szanowane przez pozostałe mocarstwa, w tym przez USA. Tylko wtedy będą one gotowe do otwartej i rzeczowej współpracy w tych kwestiach²⁵.

12 lutego 2013 r. Korea Północna przeprowadziła trzecią próbę nuklearną. Chiny zgodziły się na pogłębienie przez RB ONZ sankcji gospodarczych i zaczęły ograniczać współpracę z sąsiadem. Wynikało to z wniosku, do jakiego doszli liderzy Komunistycznej Partii Chin (KPCh), że przekonywanie Pjongjangu do zmiany polityki, bez zastosowania bardziej wymiernych nacisków, nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Po 2013 r. Chiny podtrzymały jednak wyznawane zasady i priorytety w kwestii koreańskiej, tj. pokój ponad wojną, łagodzenie ponad napięcia i dialog ponad konfrontację²⁶. Czwarta i piąta próba jądrowa, odpowiednio z 6 stycznia i 9 września 2016 r. oraz szósta z 3 września 2017 r., skłoniły władze ChRL do poparcia jeszcze dalej idących rezolucji RB wobec KRLD. Z jednej strony sankcje były w tym okresie istotą działań Chin wobec Korei Północnej, jednak z drugiej strony Pekin każdorazowo zgłaszał do nich szereg zastrzeżeń, mających na celu pewne ich złagodzenie. Z tego względu przekaz Pekinu był niejednoznaczny, co utrudnia zrozumienie, w jakim stopniu zmienia się jego podejście wobec Pjongjangu²⁷.

Uwarunkowania i działania Chin w płaszczyźnie polityczno-ideologicznej

ChRL i KRLD są państwami konstytucyjnie socjalistycznymi, w których funkcjonują monopartyjne systemy polityczne. Są one niedemokratyczne, jednak stopień łamania podstawowych praw i wolności obywateli, totalizm ingerencji w ich życie prywatne oraz represywność systemu są nieporównywalnie większe w Korei Północnej. Zupełnie inaczej wyglądają z kolei systemy ekonomiczne państw²⁸. W prywatnych kontaktach

²³ R.J. Art, *The United States and the future global order*, w: R.S. Ross, Ø. Tunsjø, Z. Tuosheng (red.), op. cit., s. 17.

²⁴ M. Lanteigne, op. cit., s. 91.

²⁵ E. Hyer, Z. Qingmin, J. Hamzawi, *Analyzing China's foreign policy: Domestic politics, public opinion and leaders*, w: J.H. Ping, B. McCormick (red.), *China's Strategic Priorities*, Routledge, London–New York 2016, s. 45–46.

²⁶ M. Raska, *China's strategic imprint on the Korean Peninsula: Implications for the US–ROK alliance*, w: L. Mingjiang, K.M. Kemburi (red.), *New Dynamics in US–China Relations Contending for the Asia-Pacific*, Routledge, London–New York 2015, s. 229.

²⁷ H. Feng, K. He, *China under Xi Jinping: Operational code beliefs, foreign policy, and the rise of China*, w: H.T. Boon (red.), *Chinese Foreign Policy Under Xi*, Routledge, London–New York 2017, s. 19.

²⁸ W proeksportowej gospodarce Chin zaimplementowano wiele rozwiązań kapitalistycznych, a gospodarka Korei Północnej opiera się na autarkicznej koncepcji dżucze.

przedstawiciele chińskich władz nie kryją pogardy dla północnokoreańskiego modelu, w tym kultu jednostki, „anty ludowej” polityki, autarkicznej gospodarki, sterowania społeczeństwem za pośrednictwem różnych technik mobilizacyjnych i terroru, państwa policyjnego, obsesji zbrojenia i deformacji obrazu świata zewnętrznego²⁹.

W latach 90. XX w. kontakty polityczne między Pekinem a Pjongjaniem wykazywały stopniową, ale widoczną erozję. Pogarszająca się sytuacja gospodarcza w KRLD zmusiła Pjongjang do zwrócenia się do potężnego sąsiada o zwiększanie pomocy. Uczynił to przywódca Korei Północnej Kim Dzong Il (lipiec 1994–grudzień 2011) podczas oficjalnych wizyt w Pekinie³⁰.

Należy podkreślić, że tradycyjnie „specjalne relacje” między Chinami i Koreą Północną oparte są na bliskich kontaktach między partiami komunistycznymi – KPCh i Partią Pracy Korei (PPK) oraz ich członkami. Od lat 90. XX w. Pekin próbuje przekształcić więzi bazujące na bliskości ideologicznej w typowe kontakty między państwowe przynoszące korzyści obu stronom³¹. W XXI w. znaczenie czynnika ideologicznego jest niewielkie, jednak pomaga on podtrzymywać „specjalne relacje” między państwami. Co ważne, na poszczególnych poziomach w obu partiach następuje wymiana kadr. Szczególnie głębokie zmiany nastąpiły w KRLD po objęciu przywództwa przez Kim Dzong Una (grudzień 2011). „Czystki” przeprowadzone w Biurze Politycznym i Komitecie Centralnym PPK, a także w czołowych instytucjach w armii znacząco zmniejszyły liczbę osób w kierownictwie KRLD, które łączyły przyjazne relacje z odpowiednikami w Chinach.

Kontrowersyjna polityka wewnętrzna i międzynarodowa reżimu północnokoreańskiego, w tym forsowany program nuklearny, stopniowo prowadzą do zmiany postawy Pekinu wobec Pjongjangu. W ostatnim piętnastoleciu chińskie władze w coraz większym stopniu dopuszczają konstruktywną krytykę działań KRLD, a nawet polityki Pekinu wobec Pjongjangu. W Chinach pojawiło się zapotrzebowanie władzy na informacje, wiedzę i ekspertyzy w tym zakresie środowisk naukowych i eksperckich. Debata naukowa w tej kwestii rozpoczęła się w 2003 r., tj. w trakcie tzw. drugiego kryzysu nuklearnego. Stopniowo nabierała ona dynamiki, głównie po kolejnych próbach jądrowych. Ważnym impulsem było odejście w 2009 r. KRLD od SPT³². Głosy odmienne od tradycyjnego spojrzenia na relacje między państwami pojawiają się także w oficjalnych mediach i w internecie³³. Centralnym problemem debaty jest odpowiedź

²⁹ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 2: *Gospodarka i granice*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2006, s. 19–20.

³⁰ T. Kim, *South Korea and a rising China: Perceptions, policies and prospects*, w: H. Yee, I. Storey (red.), op. cit., s. 172.

³¹ Ibidem.

³² C.P. Freeman, *Introduction: Continuity and change in Chinese expert views of North Korea*, w: C.P. Freeman (red.), *China and North Korea. Strategic and Policy Perspectives from a Changing China*, Palgrave Macmillan, New York 2015, s. 3–4.

³³ O. Pietrewicz, *Korea Północna w dyskursie akademicko-eksperckim w Chinach*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2016, nr 1, s. 305.

na pytanie, czy ChRL powinna nadal popierać KRLD, czy porzucić trudnego sąsiada? Odmienne odpowiedzi pozwala wprowadzić podział na dwie umowne, główne grupy, tj. tradycjonalistów – opowiadających się za kontynuacją, a nawet wzmocnieniem tradycyjnych stosunków z Pjongjaniem, i strategów (rewizjonistów) – będących zwolennikami istotnej zmiany w polityce ChRL wobec KRLD. Tradycjoniści uważają, że zagrożenie ze strony hegemonicznej polityki Stanów Zjednoczonych zmusza Chiny do utrzymywania „specjalnych relacji” z Koreą Północną. Strategicy (rewizjoniści) uważają z kolei, że popieranie KRLD nie przynosi ChRL niczego w zamian, poza ciągłymi problemami, pogarszaniem wizerunku na arenie międzynarodowej i negatywnym oddziaływaniem na bezpieczeństwo. Podważają oni wartość Korei Północnej jako strategicznego bufora, postrzegając ją raczej jako strategiczne obciążenie³⁴. Coraz bardziej otwarta debata umożliwi kierownictwu ChRL racjonalnie patrzeć na stosunki z KRLD oraz wypracowywać politykę nieobciążoną ideologicznie.

Przeprowadzona przez Koreę Północną w październiku 2006 r. pierwsza próba jądrowa spotkała się z ostrą reakcją kierownictwa KPCh. Wyraziło ono swoje niezadowolone, określając działanie Pjongjangu jako „bezczelne”³⁵. Oficjalne oświadczenie ChRL było bardziej rygorystyczne niż te wydane po drugiej i kolejnych próbach jądrowych. Po raz pierwszy i jak dotąd ostatni użyto zwrotu „rażąco” (*flagrantly*), zwyczajowo stosowanego wobec rywala Chin³⁶. Po trzeciej próbie jądrowej z lutego 2013 r. krytykę postępowania Pjongjangu przeprowadziło także nowe kierownictwo ChRL. Między innymi 8 kwietnia 2013 r. Przewodniczący ChRL Xi Jinping (marzec 2013) powiedział, że „nikomu nie można pozwolić na wepchnięcie regionu i całego świata w chaos dla samolubnych zysków”³⁷. Po kolejnych próbach jądrowych z 2016 i 2017 r. Pekin podtrzymywał żądanie zaprzestania przez Pjongjang programu atomowego. Do społeczności międzynarodowej apelował z kolei o rozwałę i dialog uwzględniający interesy wszystkich stron³⁸. Zmiana retoryki Pekinu obserwowana w XXI w. może pokazywać, że Chiny zaczęły powoli i w pewnym zakresie dystansować się od roli patrona Korei Północnej. Kierunek tej zmiany nie jest jeszcze jednoznaczny, niemniej coraz bardziej widoczne są komplikacje w relacjach między elitami politycznymi państw³⁹.

³⁴ Ibidem, s. 307–116.

³⁵ Ch. Jaewoo, *China's challenges in accommodating both Koreas*, w: M. Li, K.M. Kemburi (red.), op. cit., s. 238.

³⁶ B.S. Glaser, *China's Reaction to North Korea's Nuclear Test*, 6 stycznia 2016, <https://www.csis.org/analysis/chinas-reaction-north-koreas-nuclear-test> (data dostępu: 19.02.2018).

³⁷ Tłumaczenie własne za: Ch. Jaewoo, op. cit., s. 238.

³⁸ C. Wong, L. Zhen, *China and Russia unite against North Korean nuclear test*, „South China Morning Post”, 3.09.2017, <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2109533/china-condemns-north-korean-nuclear-test> (data dostępu: 19.02.2018); K. Huang, *How China responded to previous North Korean nuclear tests*, 4 września 2017, <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2109692/how-china-responded-previous-north-korean-nuclear-tests> (data dostępu: 19.02.2018).

³⁹ Y. Chen, *Philosophy, identity, and role theory with "Chinese characteristics"*, w: S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald (red.), *China's International Roles*, Routledge, London–New York 2016, s. 87.

Pjongjang nie pozostaje bierny wobec krytyki ze strony Pekinu. Przede wszystkim nie zgadza się na postrzeganie programu nuklearnego jako zagrażającego międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu. Według władz Korei Północnej ma on przede wszystkim doprowadzić do stworzenia zdolności odstraszenia nuklearnego, które udaremnią możliwość inwazji USA. Ponadto wejście do elitarnego klubu państw nuklearnych ma dać Pjongjangowi większe możliwości oddziaływania dyplomatycznego na arenie międzynarodowej. Mimo odmiennych okoliczności międzynarodowych cele realizacji programu jądrowego Korei Północnej są więc podobne do tych, jakie motywowały Chiny do urzeczywistnienia własnego programu w latach 60. XX w.⁴⁰ Pjongjang czuje się zawiedziony zmieniającą się postawą Pekinu, odczytując ją jako odsuwanie się od naturalnego sprzymierzeńca. Jedną z bardziej symptomatycznych odpowiedzi na krytykę ze strony Pekinu można uznać stracenie 12 grudnia 2013 r. wuja Kim Dzong Una – Jang Söng T'aeka, który był powszechnie szanowany przez elity KPCh⁴¹.

Historyczne dziedzictwo socjalizmu nie musi oznaczać, że ChRL zawsze będzie wspierać KRLD. Potwierdzeniem tego jest zarówno narastająca w Pekinie krytyka Pjongjangu, jak i zgoda Chin na coraz dalej idące sankcje wobec sąsiada. Obecnie mało prawdopodobnym jest, że Chiny całkowicie odwrócą się od Korei Północnej. Wynika to jednakże nie z przesłanek ideologicznych, lecz strategicznych. Aktualna polityka Pekinu jest w wysokim stopniu pragmatyczna, a czynnik ideologiczny sprowadza się głównie do formalnych „rytuałów”. Jeśli „socjalistyczna” Korea Północna będzie dla Chin barierą realizacji planów wobec regionu, który ma dla nich priorytetowe znaczenie, nie zawahają się one zmienić postawy wobec jej elit politycznych. W ostatnich latach czynnik ideologiczny był dla Chin instrumentem pozwalającym zorientować się, czy możliwe jest odmrożenie stosunków z reżimem Kim Dzong Una. W sytuacji, gdy Chiny nie obrały jeszcze jednoznacznego kursu politycznego wobec Korei Północnej, wynikająca z niego frazeologia pozwala bowiem na pewne łagodzenie napięć na linii Pekin–Pjongjang.

Według Jae Ho Chung i Myung-hae Choi strategia KRLD może polegać na przyciągnięciu uwagi społeczności międzynarodowej w celu ustanowienia bezpośrednich relacji z innymi państwami, w tym z USA. Tym samym mogłaby być ona drogą do uniezależnienia się od Chin⁴². Jako mocarstwo nuklearne Pjongjang mógłby liczyć na lepszą pozycję negocjacyjną ze Stanami Zjednoczonymi dla zapewnienia sobie bezpieczeństwa i wsparcia rozwojowego, jak również z Koreą Południową w kontekście

⁴⁰ D. Mosher, *North Korea is not building nuclear weapons to destroy the US – the real reasons are much more surprising*, „Business Insider”, 21.01.2018, <http://www.businessinsider.com/reason-north-korea-needs-nukes-deterrence-vs-expansion-2018-1?IR=T> (data dostępu: 19.02.2018).

⁴¹ Jednym z postawionych mu zarzutów była sprzedaż do Chin surowców naturalnych po zbyt niskiej cenie, zob. A. Cathcart, Ch. Green, op. cit., s. 136.

⁴² J.H. Chung, M. Choi, *Uncertain allies or uncomfortable neighbors? Making sense of China–North Korea relations, 1949–2010*, „The Pacific Review” 2013, nr 26(3), s. 255, za: Y. Chen, op. cit., s. 87.

osiągnięcia celu zjednoczeniowego. Oznaczałoby to, że także w KRLD czynnik ideologiczny traktowany jest instrumentalnie w polityce wobec ChRL.

Uwarunkowania i działania Chin w płaszczyźnie polityczno-wojskowej i strategicznej

Od momentu powstania dwóch państw koreańskich w 1948 r., a jeszcze wyraźniej od zakończenia wojny w Korei w 1953 r., istnienie KRLD było i nadal jest strategicznie ważne dla ChRL. Przede wszystkim stanowi ona bufor oddzielający Chiny od wojskowej obecności Stanów Zjednoczonych w Korei Południowej. Istnienie Korei Północnej tworzy stan względnej równowagi sił na Półwyspie. Pośrednio KRLD stanowi również barierę przed drugim sojusznikiem USA w regionie – Japonią, co do której obawy o odbudowę mocarstwowości militarnej były i w pewnym stopniu nadal są żywe w społeczeństwie chińskim. Obecnie strategiczne znaczenie Korei Północnej dla Chin przede wszystkim polega na utrudnianiu USA umacniania pierścienia sojuszniczego na Morzu Wschodniochińskim, ograniczającego możliwość rozprzestrzeniania wpływów Państwa Środka w Azji Wschodniej. Akwen ten, obok Morza Południowochińskiego, aktualnie jest głównym obszarem rywalizacji strategicznej między ChRL i USA.

Formalnie ChRL i KRLD są związane sojuszem wojskowym. Artykuł II dwustronnego Traktatu o wzajemnej pomocy i przyjaznej współpracy z 1961 r. stanowi o „udzieleniu natychmiastowej militarnej i innej pomocy”⁴³ w przypadku agresji na którąś ze stron. Niemniej od lat 90. XX w. Chiny regularnie sygnalizują, że nie wesprą Korei Północnej, jeśli to ona wywoła konflikt zbrojny. Sytuacji takiej nie przewiduje traktat, a kontrowersyjna polityka Pjongjangu skłania Pekin do jego swobodnej interpretacji. Dla Chin sojusz obronny stracił na znaczeniu, co potwierdza znaczące ograniczenie wsparcia wojskowego dla sąsiada na przełomie wieków⁴⁴.

Brak pewności Pjongjangu co do pomocy militarnej Pekinu skłania go do rozwoju programu nuklearnego, który ma zapewnić własne zdolności odstraszania strategicznego. Z drugiej strony każdy kolejny kryzys nuklearny stwarza ryzyko wybuchu wojny i unicestwienia państwa północnokoreańskiego. Prawdopodobnie kalkulacje Pjongjangu obliczone są na to, że wystarczy mu czasu na zgromadzenie arsenału nuklearnego i raketowego, który skutecznie będzie zniechęcał adwersarzy do ataku. Liczenie przez Pjongjang na współodpowiedzialność Pekinu w okresie przejściowym za przetrwanie reżimu Kimów obarczone jest pewnym poziomem ryzyka. Korea Północna staje się bowiem dla Chin coraz większym obciążeniem, a koszt ten będzie wzrastał

⁴³ *Treaty of Friendship, Co-operation and Mutual Assistance Between the People's Republic of China and the Democratic People's Republic of Korea*, Beijing, 11 lipca 1961, https://www.marxists.org/subject/china/documents/china_dprk.htm (data dostępu: 15.11.2017).

⁴⁴ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 2, op. cit., s. 26.

wraz z kolejnymi testami nuklearnymi i raketowymi⁴⁵. Dotyczy to między innymi kwestii wizerunkowych, ponieważ Chiny próbują kreować się na państwo współodpowiedzialne za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa w regionie, a także szerzej na świecie. Przede wszystkim w interesy Chin godzi jednak zwiększanie zdolności militarnych USA i ich sojuszników w regionie. Korea Południowa i Japonia intensyfikują współpracę wojskową ze Stanami Zjednoczonymi między innymi poprzez wzmożone ćwiczenia i manewry wojskowe. Ponadto rozbudowują systemy przeciwrakietowe, co uderza w zdolności odstraszania konwencjonalnego i strategicznego Chin. Znacząco osłabia to ich pozycję wojskową w regionie, w tym możliwość oddziaływania na Tajwan⁴⁶. Mało prawdopodobne jest, aby Chiny poparły Koreę Północną posiadającą broń jądrową i naruszającą w ten sposób *status quo* w regionie. To prowadziłoby bowiem do kontradzykałów ze strony USA i ich regionalnych sojuszników, w tym do dalszej militaryzacji⁴⁷.

Obecnie Korea Północna ma przynajmniej jeden działający reaktor atomowy, który znajduje się w mieście Yongbyon. Szacunkowo jest on w stanie wzbogacić ilość paliwa nuklearnego wystarczającą do budowy przynajmniej jednej głowicy jądrowej rocznie. KRLD posiada rozbudowany arsenał rakiet średniego zasięgu, które mogłyby osiągnąć terytorium Japonii i Korei Południowej oraz niewielką liczbę rakiet międzykontynentalnych, które teoretycznie byłyby w stanie dotrzeć do Ameryki Północnej⁴⁸. Większość z tych rakiet zdolnych jest do przenoszenia ładunków konwencjonalnych, jednak potencjalnie istnieje możliwość ich dostosowania do montowania głowic nuklearnych. W ostatnich latach Pjongjang w szybkim tempie rozwijał program rakiet balistycznych pośredniego zasięgu – Pukguksong oraz rakiet międzykontynentalnych – Hwasong, przeprowadzając testy ich kolejnych, unowocześnionych wersji⁴⁹.

Z perspektywy Pekinu postawa Pjongjangu, po pierwsze, zagraża bezpieczeństwu i stabilności północnowschodniej części Chin. Po drugie, naraża na niebezpieczeństwo region, w którym Chiny mają bardzo ważne interesy. Po trzecie, wzbudza napięcia międzynarodowe poprzez budowę zdolności do bezpośredniego ataku militarnego na Stany Zjednoczone, Japonię i Koreę Południową. Po czwarte, potencjalnie tworzy warunki geopolityczne dla Japonii i Korei Południowej do wejścia w posiadanie

⁴⁵ M. Li, K. Kemburi, Z. Hongzhou, *Growth of China's power: Capabilities, perceptions, and practice*, w: M. Li, K.M. Kemburi (red.), op. cit., s. 21.

⁴⁶ Szerzej na temat rywalizacji strategicznej w Azji Północno-Wschodniej zob. m.in.: E. Haliżak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008; L. Mingjiang, K.M. Kemburi (red.), *New Dynamics in US-China Relations Contending for the Asia-Pacific*, Routledge, London-New York 2015.

⁴⁷ S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald, *China's role evaluation: Domestic imperatives and foreign expectations*, w: S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald (red.), op. cit., s. 254.

⁴⁸ Kontrowersje wzbudzała sprzedaż przez Koreę Północną elementów systemów nuklearnych i rakietowych.

⁴⁹ C. Mortimer, *North Korean images appear to show two new missile designs*, „Independent”, 23.08.2017, <http://www.independent.co.uk/news/asia/north-korea-missile-images-new-designs-nuclear-weapons-us-war-kim-jong-un-pukguksong-hwasong-a7908811.html> (data dostępu: 20.02.2018).

broni nuklearnej⁵⁰. Podstawowym celem Chin jest zapobieżenie militaryzacji Azji Północno-Wschodniej, w tym przez USA. Równie ważne jest niedopuszczenie do interwencji zbrojnej w KRLD.

Chiny, Stany Zjednoczone, Republika Korei i Japonia podzielają stanowisko, że Półwysep Koreański musi być strefą wolną od broni atomowej. Ze stolic tych państw idzie jednoznaczny przekaz, że konieczna jest denuklearyzacja KRLD⁵¹. Problem ten jest interesujący w kontekście ewentualnego jednoczenia Półwyspu, na którym zależy obu państwom koreańskim, mimo że obecnie wizje integracji są odmienne. ChRL mogłaby przystać na zjednoczenie Korei, gdyby miała szansę odegrania w tym procesie kluczowej roli i odbyłoby się to w sposób pokojowy. W wymiarze polityczno-militarnym i strategicznym wymagałoby to zgodnego z oczekiwaniami Pekinu unormowania spraw takich jak sojusze nowego państwa, stacjonowanie na jego terytorium obcych wojsk, wielkość armii i poziom jej uzbrojenia oraz właśnie kwestię denuklearyzacji. Chiny z pewnością nie zgodziłyby się na przekształcenie zjednoczonej Korei w silne państwo zorientowane proamerykańsko, ponieważ znacząco pogorszyłyby to ich pozycję w rywalizacji geostrategicznej z USA⁵².

Uwarunkowania i działania Chin w płaszczyźnie gospodarczej

Już od końca lat 70. XX w. Pekin bezskutecznie próbował przekonać Pjongjang, aby jego wzorem wszedł na drogę głębokich reform gospodarczych i otwarcia na świat⁵³. W latach 90. XX w. pogłębił się kryzys gospodarczy w KRLD⁵⁴ i rozdzwięk między wizjami polityk ekonomicznych państw. Chiny dość istotnie wspierały wtedy Koreę Północną pod względem humanitarnym i rozwojowym. W poszczególnych latach przekazywały jej m.in. od 500 tys. do 1,3 mln ton ropy naftowej, od 300 do 500 tys. ton zbóż i nawet do 2,5 mln ton węgla. Z reguły połowa dostaw przesyłana była w formie darów, a reszta sprzedawana po „przyjacielskich” cenach w granicach 30–50% wartości rynkowej⁵⁵.

Motywy wieloletnich działań pomocowych Pekinu było zapewnienie względnej stabilności reżimu północnokoreańskiego i niedopuszczenie do jego upadku. Pekinowi zależało, aby Pjongjang nie kreował wrogów zewnętrznych, poszukując antidotum na problemy wewnętrzne⁵⁶. Chiny obawiały się także destabilizacji terenów przygra-

⁵⁰ Ch. Jaewoo, op. cit., s. 239.

⁵¹ R.A. Cossa, *Managing US-China relations: Taking the sour with the sweet*, w: L. Mingjiang, K.M. Kemburi (red.), op. cit., s. 38.

⁵² Według południowokoreańskich danych PKB KRLD w latach 1989–1999 zmniejszył się z 24 do 17,7 mld dol., a w wyniku głodu z lat 1995–1999 śmierć ponieść mogło nawet 3,5 mln osób. Zob. W.J. Dziak, op. cit., s. 180.

⁵³ J. Buczyński (red.), op. cit., s. 162.

⁵⁴ W.J. Dziak, op. cit., s. 202–203.

⁵⁵ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 2, op. cit., s. 14.

⁵⁶ Ibidem, s. 13.

nicznych, w związku z szybko wzrastającą liczbą uciekinierów z KRLD. Pekin nie godził się na przyjęcie większych grup imigrantów z Korei Północnej, ponieważ nie chciał drażnić Pjongjangu. Według Pekinu niebezpieczną alternatywą wobec udzielania wsparcia gospodarczego sąsiadowi mogły być chaos i anarchia. Pogłębiający się kryzys w KRLD motywował również ChRL do mediacji między Koreą Północną a Koreą Południową, Japonią i USA⁵⁷. Negocjacje miały rozładować napięcia w regionie i zainicjować w Korei Północnej reformy gospodarcze wsparte z zewnątrz.

Na początku XXI w. ChRL pozostawała państwem najwydatniej wspierającym gospodarczo KRLD. W połowie ubiegłej dekady Korea Północna otrzymywała między 1/4 a 1/3 całości chińskiej pomocy dla zagranicy. Według najwyższych szacunków mogła ona sięgać nawet 470 mln dol. rocznie. Chiny m.in. były głównym dostawcą żywności, towarów konsumpcyjnych, technologii przemysłowych, ale także paliw, które stanowiły wtedy ok. 25% chińskiego eksportu do KRLD. Newralgiczna była ropa naftowa, która w omawianym okresie prawie w całości pochodziła z Chin⁵⁸.

Na Chiny przypada prawie 90% handlu Korei Północnej, a dla Chin jej rynek stanowi niewiele ponad jedną dziesiątą procenta. W 2016 r. Chiny zaimportowały z Korei Północnej towary o wartości 2,54 mld dol. (87% całości eksportu KRLD), w tym przede wszystkim węgiel, rudy metali i minerały, substancje bitumiczne, żużel oraz odzież i organizmy morskie⁵⁹. Jednocześnie, podobnie jak we wcześniejszych latach, przekazały sąsiadowi znaczne wsparcie techniczne i materiałowe. Tak zwana taktyka łez, polegająca na wyciąganiu ręki po pomoc do ChRL, przynosiła wymierne rezultaty. W analogicznym roku Korea Północna zaimportowała z Chin towary o wartości 2,84 mld dol. (90,4% całościowego importu), w tym głównie towary przemysłowe, urządzenia mechaniczne, pojazdy, tekstylia, paliwa i plastik⁶⁰. Z powodu pogłębionych sankcji obecny poziom wymiany handlowej między państwami jest znacznie niższy.

Ze względu na brak reform gospodarczych ChRL z coraz większą „frustracją” udzielała sąsiadowi wsparcia⁶¹. Nawet jeśli Pjongjang rozpoczął reformy, to z czasem je ograniczał lub wycofywał się z nich. Również Kim Dzong Un nie zdecydował się na otwarcie północnokoreańskiej gospodarki na świat, a inicjowane przez niego reformy miały wymiar wewnętrzny. Obecnie w Chinach jest bardzo mała wiara w to, że KRLD może zliberalizować gospodarkę i otworzyć ją na zewnątrz⁶².

⁵⁷ E.-W. Tan, *The US versus the North Korean Nuclear Threat. Mitigating the Nuclear Security Dilemma*, Routledge, London–New York 2014, s. 150.

⁵⁸ J. Rowiński, *Półwysep Koreański w polityce Chin: stosunki ChRL z KRLD i Republiką Korei*, Warszawa 2003, maszynopis, za: J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 2, op. cit., s. 15.

⁵⁹ *Bilateral trade between China and Korea, Democratic People's Republic of in 2016*, <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1|156|408|TOTAL||2|1|1|1|1|1|1|1> (data dostępu: 05.02.2018).

⁶⁰ *Bilateral trade between Korea, Democratic People's Republic of and China in 2016*, <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1|408|156|TOTAL||2|1|2|1|1|1|1|1> (data dostępu: 05.02.2018).

⁶¹ M. Lanteigne, op. cit., s. 165.

⁶² N. Noesselt, *China and socialist countries: Role change and role continuity*, w: S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald (red.), op. cit., s. 179.

Na początku drugiej dekady XXI w. przedsiębiorstwa z ChRL były jeszcze dość aktywne gospodarczo w specjalnych strefach ekonomicznych KRLD. Symbolem rzekomo dobrze rozwijającej się współpracy miała być rozpoczęta w październiku 2011 r. wspólna budowa mostu nad rzeką Yalu, łączącego chiński Dandong z północnokoreańskim Sinŭiju. Z powodu sankcji i pogorszenia współpracy gospodarczej projekt do dziś nie został ukończony.

Destabilizacyjne działania Pjongjangu godzą w międzynarodowe inicjatywy gospodarcze Chin⁶³. Utrudnia to im ugruntowywanie dominującej pozycji ekonomicznej w Azji i szerzej na świecie. Niepowodzenie polityki zachęt gospodarczych wobec KRLD i presja międzynarodowa spowodowały znaczną ewolucję podejścia Pekinu do nakładania sankcji gospodarczych na to państwo. W połowie 1994 r. Chiny subtelnie zmodyfikowały swoje stanowisko, odchodząc od formuły „całkowitego sprzeciwu” na rzecz ich „niepopierania”⁶⁴. Z kolei od 2006 r. głosowały za przyjęciem kolejnych rezolucji RB ONZ nakładających sankcje na Koreę Północą za próby jądrowe i raketowe. Początkowo dotyczyły one głównie handlu technologią oraz materiałami nuklearnymi i raketowymi czy szerzej uzbrojeniem. Z czasem zostały rozszerzone o transfery finansowe oraz wymianę handlową innymi towarami. Najbardziej dotkliwe były sankcje z 2016 i 2017 r. dotyczące znacznego ograniczenia handlu surowcami naturalnymi, w tym energetycznymi, oraz innych aspektów współpracy gospodarczej z KRLD⁶⁵.

Obecnie sankcje gospodarcze są główną metodą nacisku Chin na Koreę Północną. Pekin próbuje uzmysłowić Pjongjangowi, że sankcje wynikają z ochrony interesów zarówno ChRL, jak i KRLD. Mają one skłonić sąsiada do zmiany polityki, co ma przywrócić stabilność w regionie. Pekin daje Pjongjangowi do zrozumienia, że jeśli zmieni politykę, to obostrzenia zostaną zniesione. Każdorazowo szczegółowo analizuje propozycje sankcji i zazwyczaj wpływa na ich złagodzenie w stosunku do propozycji innych państw. Ponadto chińskie władze dbają o to, aby restrykcje godziły jedynie w osoby i podmioty, które mają związek z programem nuklearnym i raketowym KRLD. Jest dla nich ważne, aby negatywne skutki sankcji w jak najmniejszym stopniu wpływały na życie ludzi. Chiny sprzeciwiają się także nakładaniu na KRLD sankcji jednostronnych, poza systemem ONZ. Przeciwnie są również tzw. sankcjom wtórnym, czyli wymierzonym przeciwko współpracującym z Koreą Północną podmiotom zewnętrznym.

Ponieważ sankcje nie są w pełni przestrzegane przez wszystkie państwa, w tym ChRL, jak dotąd nie spowodowały drastycznego pogorszenia sytuacji gospodarczej

⁶³ Kluczowe znaczenie ma inicjatywa „Jeden pas, jedna droga” („One Belt, One Road”), więcej o projekcie zob. J. Farnell, P.I. Crookes, *The Politics of EU-China Economic Relations. An Uneasy Partnership*, Palgrave Macmillan, London 2016, s. 109.

⁶⁴ J. Bayer, W.J. Dziak, *Korea & Chiny*, t. 1, op. cit., s. 228.

⁶⁵ Szerzej na temat sankcji gospodarczych wobec KRLD zob. 1718 Sanctions Committee (DPRK). Resolutions, <https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/1718/resolutions> (data dostępu: 20.02.2018).

w KRLD. Widać jednak ich negatywny wpływ na wymianę handlową, a co za tym idzie mniejsze przychody państwa oraz niedobory towarowe i surowcowe.

Podsumowanie

Po zimnej wojnie program nuklearny Korei Północnej był postrzegany w Chinach przede wszystkim jako element przetargowy tego państwa w negocjacjach ze społecznością międzynarodową. Pjongjang mógł wymuszać szereg ustępstw, ponieważ przez lata korzystał z ochrony i wsparcia Pekinu. Przez ostatnie ćwierćwiecze Korei Północnej nie została przedstawiona jednak propozycja dalej idącą niż pomocowe półśrodki, co niweczyło szansę na dobrowolne porzucenie programu. Nie udało się na przykład stworzyć wiarygodnego systemu bezpieczeństwa regionalnego obejmującego KRLD. Z biegiem lat w Chinach zrozumiano, że celem Korei Północnej jest zyskanie własnych zdolności odstraszania nuklearnego. Ugruntowane aspiracje Pjongjangu i malejąca szansa na pokojową denuklearyzację spowodowały, że reżimy międzynarodowe odnoszące się do kontroli zbrojeń w regionie straciły na znaczeniu⁶⁶.

Wspieranie Korei Północnej przez Chiny po zimnej wojnie nie wynikało z czynnika ideologicznego, ale przede wszystkim z długofalowych interesów strategicznych Pekinu. W interesie ChRL leżało utrzymanie KRLD jako bufora oddzielającego ją od amerykańskiej obecności wojskowej w sojusznicznych państwach Azji Północno-Wschodniej. W ostatnich latach w debacie akademickiej w Chinach coraz częściej pojawiają się jednak głosy, że wartość Korei Północnej jako geopolitycznego sojusznika jest przesadzona, a nawet nieaktualna. Podstawą istnienia strefy buforowej winno być odgradzanie od niebezpieczeństwa, a według chińskiego badacza Deng Yuwena największe zagrożenia wychodzą właśnie z KRLD. Ponadto Chiny nie powinny według niego utrzymywać specjalnych stosunków z państwem, które w zasadzie jest niereformowalne, ponieważ próba transformacji doprowadziłaby do jego upadku. Uważa on również, że rozwój arsenału nuklearnego KRLD wzmacnia jej pozycję negocjacyjną z Chinami i będzie się przekładać na większe możliwości szantażowania Państwa Środka⁶⁷.

Według Victora Cha dylemat Pekinu wynika z paradoksu, że jest on wobec Pjongjangu jednocześnie wszechmocny jako patron i bezsilny w zakresie możliwości wpływu na sąsiada⁶⁸. Presja sankcyjna ostatnich lat, w której Chiny odegrały ważną rolę, miała jednak pewien wpływ na postawę reżimu Kim Dzong Una. W pierwszej połowie 2018 r. KRLD zaczęła ponownie zabiegać o poprawę stosunków z Chinami, co pokazały dwie wizyty północnokoreańskiego przywódcy w Państwie Środka złożone w ciągu zaledwie 40 dni. KRLD chce w ten sposób wzmocnić swoją pozycję w rozmowach z Republiką

⁶⁶ E. Haliżak, *Regionalny kompleks...*, op. cit., s. 50.

⁶⁷ O. Pietrewicz, op. cit., s. 311.

⁶⁸ V. Cha, *The Impossible State: North Korea, Past and Future*, Bodley Head, New York 2012, s. 344.

Korei, Stanami Zjednoczonymi i innymi zainteresowanymi podmiotami. Chiny z kolei pragną odgrywać rolę pośrednika w negocjacjach, przy czym pokazują gotowość do kolektywnego rozwiązania problemu leżącego we wspólnym interesie społeczności międzynarodowej⁶⁹. Uwidacznia to ewolucję roli Chin w regionie w kierunku większej aktywności⁷⁰. Wszystkie strony mają świadomość, że bez wydatnego zaangażowania Chin efektywne rozmowy praktycznie nie są możliwe. Pekin oczekuje jednak odpowiedniego uwzględnienia jego interesów, przy względnym poszanowaniu roszczeń pozostałych podmiotów. Obecnie w kwestii problemu nuklearnego Korei Północnej mamy do czynienia ze zmianą retoryki i intensyfikacją działań dyplomatycznych. Nie można jednak mówić o przełomie, gdyż problemy pozostały, a dynamiczne wahania postawy KRLD wprowadzają dużą niepewność. Ponieważ nadal istnieje wiele możliwych scenariuszy rozwoju sytuacji, Chiny muszą zabiegać o to, aby minimalizować ryzyko wystąpienia opcji konfrontacji.

Warta poważnego potraktowania jest propozycja Deng Yuwena, zgodnie z którą Chiny powinny wykorzystać dostępne instrumenty oddziaływania w celu przyspieszenia procesów unifikacyjnych Półwyspu. Według niego zjednoczenie byłoby korzystne dla ChRL, ponieważ doprowadziłoby do delegitymizacji amerykańskich sojuszy w regionie, ograniczyło presję międzynarodową wywieraną na Pekin i ułatwiło integrację Chin z Tajwanem⁷¹. Zdecydowanie się władz w Pekinie na poparcie wariantu zjednoczeniowego na razie jest mało realne, podobnie jak całkowite porzucenie północnokoreańskiego reżimu. Akceptacja dla tych rozwiązań może jednak wzrastać, jeśli bezpieczeństwo Chin i możliwość ich niezakłóconego rozwoju będą poważnie narażone przez działania KRLD. Wymagałoby to jednak znalezienia opłacalnej dla Pekinu drogi rozwiązania kwestii Korei Północnej⁷², bez negatywnego wpływu na pozycję Chin w regionie. W najbliższym czasie korekta polityki ChRL wobec KRLD nadal będzie miała raczej charakter taktyczny, a nie strategiczny. W zależności od postawy Korei Północnej, w tym poziomu jej otwartości na konstruktywne rozmowy, Chiny będą ocieplać stosunki dwustronne lub zwiększać presję sankcyjną na sąsiada.

⁶⁹ P.C. Saunders, *China's rising power and the U.S. rebalance to Asia: Implications for U.S.–China relations*, w: M. Li, K.M. Kemburi (red.), op. cit., s. 87.

⁷⁰ S. Bersick, *China and the EU: Trade and national role conceptions*, w: S. Harnisch, S. Bersick, J.-C. Gottwald (red.), op. cit., s. 228.

⁷¹ Y. Deng, *Zhongguo shifou yinggai fangqi chaoxian*, „Liaowang Zhongguo” („China Outlook”) 03.2013, nr 199, http://www.21ccom.net/articles/qqsw/zlwj/article_2013032379684.html, za: O. Pietrewicz, op. cit., s. 311; *Chinese Editor Fired Over Call to Abandon N. Korea*, „Chosun Ilbo”, 1.04.2013, http://english.chosun.com/site/data/html_dir/2013/04/01/2013040101039.html (data dostępu: 12.02.2018).

⁷² M.B. Liegl, *China's Use of Military Force in Foreign Affairs. The Dragon Strikes*, Taylor & Francis, London, New York 2017, s. 234.

Conditions and Attitude of China towards North Korea's Nuclear Programme after the Cold War

The aim of the article is to analyse and evaluate the conditions and attitude of China towards the North Korean nuclear programme after the Cold War. These issues are considered on the political-ideological, political-military, strategic, and economic levels. The main thesis of the article is that after the Cold War, China, as the protector and patron of North Korea, facilitated the development of its nuclear programme. Support for the neighbour resulted mainly from the strategic value of North Korea for China as a buffer state. The ideological factor, in turn, was of little importance and was used instrumentally. Pyongyang's nuclear ambitions have begun to damage the interests of the Middle Kingdom. Therefore, in recent years, China has imposed increasingly severe economic sanctions on North Korea. Despite the importance of China for North Korea, Beijing has so far not been able to influence Pyongyang on the suppression of its nuclear programme. The question about the direction and scope of further changes in China's policy towards North Korea remains open.

Keywords: China, North Korea, North East Asia, nuclear program, regional security, economic sanctions.